

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

СЛАВЯНСКИ ГЛАСЪ

ИЗДАНИЕ НА

СЛАВЯНСКОТО ВЛАГОТВОРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО

ВЪ БЪЛГАРИЯ.

ГОДИНА V.

1907.

КНИЖКА II.

Ⓣ Първата българска черкова въ Солунъ.

Е. Спротрановъ

Нѣма съмнѣние, че българи е имало въ Солунъ още отъ старо врѣме. Макаръ той да не е падалъ никога подъ властѣта на българитѣ, но тѣ сж го заобикаляли често, опитвали сж се да го прѣвзематъ съ война и послѣ пакъ отстъпвали. Фактъ е, че границата на царь Симеона се е намирала нѣколко километра далечъ отъ крѣпостѣта на града, царь Самуилъ не веднѣжъ е минавалъ край него за къмъ Тесалия, а царь Калоянъ загина коварно подъ стѣнитѣ на самия градъ. Тѣй че Солунъ, заобиколенъ отъ всѣкъдѣ съ българи още отъ най-старо врѣме, нападанъ отъ тѣхъ военно, не е възможно да не е ималъ българска колония въ срѣдата си. Ала тази колония не е играла никаква важна културна роля, защото повече или по-малко се е изравнявала съ грѣцкото християнско население и се е поглѣщала отъ него. По таквъ начинъ твърдѣ много славяно-българи сж се изгубили и прѣтопили въ грѣцката ненаситна народна стихия.

Тоя пагубенъ процесъ се е продължилъ и прѣзъ дълговѣковното ни турско робство, а се продължава и сега отчасти въ Македония, особено въ мѣстности, населени съ гърци. Той може да се наблюдава и днесъ въ Солунъ, макаръ да е спрѣнъ вече, както се спрѣ изобщо слѣдъ възраждането и освобождението ни.

Процесътъ на погрѣчането въ Солунъ се спрѣ отъ деня, когато се основа българска община. Тоя день е важенъ и бѣлѣжитъ, защото турн край на едниъ пагубенъ за народа ни процесъ, и е начало на самостоятелно национално и културно битие. Той е великъ, защото се създаде нова ера за българщината въ родния градъ на на св. славянски братя Кирила и Методия. Отъ тоя день се почва българското завоевание на Солунъ и не вече съ военна сила, а съ мирна културна и просвѣтителна работа. Защото отъ тоя день се създаде въ Солунъ срѣдищѣ за българщината, около което се събиратъ всички пришелци изъ вжтрѣшността на Македония, и тѣ не сж вече изгубени за нашия народъ. Скоро ще дойде день, ко-

тато Солунъ ще приеме български обликъ. Наистина нашето национално дѣло търпи криза днесъ както въ Солунъ, тъй и въ цѣла Македония, но то не ще умре. Колкото и да сж страшни гърченията и ударитѣ на сидитѣ ни неприятели, то ще прѣтърпи всичко и ще излѣзе най-сетнѣ побѣдителъ.

Ала историята на възраждането ни не е още написана. Тя не е написана и за Солунъ, защото не сж публикувани още много материали и документи. Като приносъ къмъ тая истотия ще публикуваме тукъ споменитѣ за първата българска черкова въ Солунъ. Тѣ сж написани отъ бившия ефимерия на тая църква отецъ Ив. Маджаровъ на единъ „помяникъ“, гдѣто сж означени имената на пожертвувателитѣ за споменъ въ черкова на православна недѣля. Ето какъ започва поменникътъ: „Въ началото на този поменникъ се съдържатъ имената за вѣчно упоменуване на ктигоритѣ, свещеницитѣ и благодѣтелитѣ на църквата „Свв. Кирилъ и Методи“ въ Солунъ, които сж положили основата и сж пожертвували лептата си за купуването, поправянето, откриването и украсяването на тая черкова; при това и на онѣзи, които продължаватъ да даватъ помощи за поддържането ѝ.“

Отъ Ив. Маджаровъ е родомъ отъ с. Негованъ, Лжгинска кааза, Солунски вилаетъ. Билъ дяконъ въ гръцката митрополия въ Солунъ на младини, а послѣ при възраждането български свещеникъ. Нѣколко години той изпълняваше тукъ длъжността прѣдсед. на българската община, а сега е такъвъ въ гр. Сѣръ. Ето какви цѣнни бѣлѣжки е написалъ къмъ горѣпоменатия поменникъ „за историята вкратцѣ на тая църква“¹⁾:

„Когато се появи още въ Солунъ искрица отъ народното съзнание, помежду сжществуещитѣ въ Солунъ българи прѣди 36 години се почувствува нужда отъ единъ молебень домъ, въ който да се отслужва божествената литургия на славянски езикъ. Много пжти тогава българитѣ се обръщаха къмъ гръцкия митрополитъ съ просба да имъ отпустне една отъ сжществуещитѣ въ Солунъ църкви, за да служатъ на славянски, даже готови бѣха да плащатъ и наемъ за тая черкова, но никакъ не се обърна внимание на просбата имъ. Гръцкия митрополитъ, ако и да желаеше да удовлетвори молбата на българитѣ, обаче не можеше, защото гръцката община по никой начинъ не се съгласяваше да отпустне черкова на българитѣ. Въ такъвъ случай принудени бѣха българитѣ да се черкуватъ въ гръцки черкови и да служатъ божествената литургия на чуждъ и непонятния за тѣхъ гръцки езикъ. Само на празника „Свв. Кирилъ и Методи“ отъ 1870. година послѣ, се позволяваше да се отслужва светата литургия на славянски езикъ въ една отъ гръцкитѣ черкови, но тая литургия трѣбваше да отслужи гръцки свещеникъ, който едва може славянски да прочита. Това нѣщо бѣше нетърпимо. Българитѣ се смущаваха отъ него, но нѣмаше що

¹⁾ Правописа измѣняваме и поправяме, защото не е съвърмененъ.

да правятъ. Най-послѣ, обаче, се даде поводъ, и тѣ се заловиха да работятъ за отварянето поне на единъ български параклисъ.

„Прѣзъ 1873. година, споредъ заведения редъ, на праздника „Св. Кирилъ и Методи“, 11. май, пакъ се позволи на българитѣ да отслужатъ божествена литургия на славянски езикъ въ една отъ градскитѣ черкови, а именно въ черквата „Св. Мина“. Епитропътъ обаче на тая черква, слѣдъ като се свърши литургията, потърси отъ българитѣ възнаграждение, т. е. наемъ, за гдѣто отслужиха божествената литургия въ тая черква, по случай народния имъ празникъ. Тая именно претенция за възнаграждение отъ страна на грѣцкия епитропъ смути българското население, макаръ и малко прѣзъ онова врѣме въ Солунъ, и то се принуди да се снабди съ молебень домъ, за да се избави отъ подобни претенции. Българскитѣ тогава първенци, които сж имали прѣдъ видъ тая епитропска груба постѣпка, а отъ друга страна и много други антихристиянски постѣпки отъ грѣцкитѣ духовни пастири, събраха се и рѣшиха да купятъ каква-годѣ къща и да отворятъ въ нея параклисъ. И тъй, веднага слѣдъ това рѣшение, събраха отпomeжду си една сума отъ 8740 гр. златни, при които пари прибави и единъ монахъ отъ Зографската областъ на „Св. Гора“ на име Аверки, 5600 гр. златни, та съ тия пари купиха къщата, на чието мѣсто е сега съградена черковата „Св. Кирилъ и Методи“. Главнитѣ пожертвуватели при купуването на къщата и дѣйцитѣ за откриването ѝ въ параклисъ сж слѣднитѣ: Монахъ Аверки Зографски, братя Шумкови, Насте Стояновъ, братя Паунчеви и М. Боботиновъ. Монахъ Аверки е далъ, както казахъ и по-голтѣ, 5600 гр. зл., и всичкитѣ тия пари ги е подарилъ; Насте Стояновъ далъ въ началото 5100, но отпослѣ взелъ срѣшу тѣхъ 3568 гр. зл., а останалитѣ 1532 гр. зл. е подарилъ; братя Шумкови отначало сж дали 1000 гр. зл., но отпослѣ сж дали още 799:50 гр. зл.; братя Паунчеви 1418 гр. зл.; М. Боботиновъ е далъ 2000 гр. зл., но отпослѣ си ги е прибралъ. Както се види, инициаторитѣ за купуването на къщата за параклисъ сж били споменатитѣ 5 лица, но отпослѣ е имало и други пожертвуватели, на които имената ще спомена на друго мѣсто.

„Какъ и да е, не слѣдъ много дни отъ купуването на къщата, се откри параклисъ въ нея, въ който се отслужи първата божествена литургия на славянски езикъ на 20. юни 1873. година отъ Негово Благовѣйство свещеникъ Петъръ Димитровъ отъ с. Зарово, Лжгадинско, и то въ присѣтствието само на Насте Стояновъ, който изпълняваше пѣвческата длѣжностъ, и още 1 — 2 българини. Тази служба на славянски езикъ твърдѣ много развълнува грѣцитѣ, та изпратиха единъ тѣхенъ архимандритъ съ нѣколко души още грѣци въ българския параклисъ, да събератъ всичкитѣ свещени сждове и пр., за да не могатъ българитѣ да продължаватъ богослужението си въ този параклисъ, но това никакъ не може да спре ревностнитѣ българини. Този архимандритъ наистина прибра свещенитѣ сждове, но българитѣ си доставиха други и продължиха богослуже-

нието си въ новооткрития параклисъ. Въ това врѣме спомогнаха на българитѣ съ съвѣтитѣ си и нѣкои правителствени чиновници.

„Не мина много врѣме отъ откриването на параклиса, и всички солунски българи почнаха да го посѣщаватъ, даже и не ги събираше. И тъй отъ день на день напръдваше параклисътъ. Отъ всичкитѣ страни дохождаха българи да го посѣтятъ. Параклисътъ въ Солунъ не можеше да прѣкарва съ единъ свещеникъ и безъ пѣвецъ, та затова бѣ повиканъ и Негово Благовѣйство свещеникъ Ив. Маджаровъ отъ с. Негованъ, Лжгадинско. Покойниятъ отецъ Петъръ самъ служи при този параклисъ около 1½ мѣсець; слѣдъ това врѣме Общината покани и свещеникъ Ив. Маджаровъ. По-рано свещеникъ Ив. Маджаровъ е билъ дяконъ при солунската гръцка митрополия. Той завзелъ свещеническата си длъжностъ при параклиса въ началото на мѣсець августъ, 1873. год. Пръвъ пжтъ служилъ свещеникъ Ив. Маджаровъ въ този параклисъ на 6. августъ, на празника „Прѣображение“. Слѣдъ това продължаваха да служатъ и двамата свещеници по редъ, до като си устроиха и една енория отъ 80 кжши. Тѣза кжши за пръвъ пжтъ бидоха рѣсени отъ свещеницитѣ въ началото на мѣсець септември сжщата година, но това рѣсене бѣше пълно съ неприятности. Въ много кжши, особено кждѣто бѣха женитѣ гъркини, свещеницитѣ биваха приети много студено и въ нѣкои кжши женитѣ даже имъ говорѣли че били гъркини, та не искали бъл. свещен. да имъ отива. Една жена даже каза на бъл. свещеникъ, да отиде при мжжа ѝ въ дукияна да рѣси, а не въ кжщата ѝ, която била гъркиня. За да бждатъ приети тъй студено българскитѣ свещеници въ кжщитѣ, помагали най-вече криковетѣ и хулитѣ на една гръцка шайка отъ дѣца, която била устроена нарочно да ходи подиръ свещеницитѣ, и да вика и казва, че схизматическиятъ свещеникъ въ едикоя си кжща влѣзе. Такивато викове смущавали стопанкитѣ на кжщитѣ и ги правили да стоятъ студени спрямо българския свещеникъ.

„На 1. октомври с. г. се присѣдини къмъ българскитѣ свещеници въ Солунъ и свещ. Ив. Ангеловъ отъ с. Висока, Лжгадинско, когото бѣха изпждили гърцитѣ поради това, че той бѣше приелъ на визита въ кжщата си бълг. свещеници. Слѣдъ това вече се уреди параклисътъ и взе да напръдва. Тъй уреденъ параклисътъ слѣдва до 1881. год. м. декември, но подиръ се прѣстрои на черква.

„Въ 1881. год. прѣзъ м. декември, общината, като видѣ, че този параклисъ не може да удовлетворява нуждитѣ на благочестивото бълг. население, което отъ день на день се увеличаваше, рѣши да го прѣправи, и на 31. декември сжщата година, написа покана, съ която се обърна къмъ всичкитѣ благочестиви и православни българи въ Солунъ, като ги покани да се притекатъ на помощъ за постигане на цѣльта, за поправане параклиса въ черква. Тая покана намѣри добъръ отзивъ между българитѣ, и всѣки отъ тѣхъ се притече на помощъ, кой съ какво можа. Събраха се доволно пари и въ началото на 1882. год. се прѣобърна параклисътъ въ черква.

Главнитѣ пожертвуватели за прѣобръщането параклиса въ черкова сж слѣдующитѣ: Насте Стояновъ — 500 гр. зл., Тодоръ Х. Мишевъ — 500 гр. зл.; Братия Х. Лазарови — 500 гр. зл. Рускиятъ Генераленъ Консулъ — 300 гр. зл.; Братия Шумкови — 300 гр. зл.; Архимандритѣ Козма Пречистански — 300 гр. зл., Хр. Златаревъ — 300 гр. зл., Н. П. Стефановъ и Саздо Дерменджиевъ, — 300 гр. зл., Христо Х. Поневъ — 200 гр. зл. Андрея Илиевъ — 200 гр. зл. Ив. Новковъ — 200 гр. зл. Петъръ Дамяновъ — 200 гр. зл., Дим. Златаровъ — 200 гр. зл., Дим. Галевъ — 200 гр. зл., Свещ. Ив. Маджаровъ — 100 гр. зл., Свещ. Ангеловъ — 100 гр. зл., Ив. П. Христовъ — 100 гр. зл., Ив. Пашкановъ — 100 гр. зл., Янко Илиевъ — 100 гр. зл., Наумъ Илиевъ — 100 гр. зл., Братия Корабарови отъ Велесъ — 100 гр. зл. Братия Ризови — 100 гр. зл., Хаджи Пано Кушевъ отъ Велесъ — 100 гр. зл., и Апостолъ Веляновъ — 100 гр. зл. Янко Хр. Тасовъ — 2000 тухли на стойность 2000 гр. зл. и Георги Гугушовъ — директитѣ на черквата на стойность 1,000 гр. златни. Освѣтитѣ тѣзи пожертвуватели, пожертвували сж още и мнозина по една сумица, но понеже тѣхнитѣ пожертвувания сж по-малко отъ сто гроша, не ги вписвамъ тукъ. Обаче, имената и на тѣзи пожертвуватели ще напиша по-долѣ за вѣчно поменуване.

Съ тия и други пожертвувания, които сж написани заедно съ имената на пожертвувателитѣ въ особена книга, сж построи и се украси черковата „Свв. Кирилъ и Методий“ въ гр. Солунъ.

За неизлишно считамъ да упомена имената и помощитѣ на други нѣкои пожертвуватели, които подарили лептата си за училището и черковата въ Солунъ още прѣзъ 1873 година, понеже тѣхнитѣ имена по-горѣ не се посочиха: Николай Якобовски, руски консулъ за училището е подарилъ 500 гр. зл., Иоанъ Х. Лазаровъ 500 гр. зл., архимандритѣ Иларионъ Заграфткн 500 гр. зл., иеромонахъ Пангратия—500 гр., иеромонахъ Хараламбн—200 гр. зл., Георг. Новоселца отъ Велесъ — 250 гр. зл., св. Велески Дамаскинъ — 257 гр. зл., монахъ Теофанъ Зографски — 197 гр. зл., Македонското Братство въ Цариградъ — 400 гр. зл., безимененъ търговецъ — 49.10 гр. зл., братя Весеви отъ Велесъ — 200 гр. зл., братя Корабарови отъ Велесъ — 200 гр. зл., единъ монахъ отъ Зографския метохъ — 100 гр. зл., безименни лица чрѣзъ В. Каракановски 3800 гр. зл., хаджи Ефтимия Зографски — 51.50 гр. зл., безимененъ Монахъ — 300 гр. зл., братя М. Урумови отъ Велесъ — 350 гр. зл., Софрония монахъ — 43.50 гр. зл., Димитрия книгопродавецъ — 87 гр. зл., братя Шулеви отъ Велесъ — 300 гр. зл., и Андрея Илиевъ — 578 гр. зл.

„Общината, като имаше прѣдвидѣ старанията, жертвитѣ и помощитѣ на черковноучилищнитѣ благодѣтели, които не сж щадили лептата си за купуването, откриването на параклиса въ купената къща; украсяването и поправянето този параклиса на църква и подържането на училището прѣзъ онова врѣме, когато нѣмаше много българи въ онова врѣме въ Солунъ, въ едно отъ заседанията си

прѣзъ 1894. год., рѣши да се отслужва всѣка година въ първата недѣля на великия постъ, „Недѣля Православна“, молебень за здравето и благоденствието на житиѣ, а папахида за умрѣлитѣ благодѣтели“.

Слѣдъ горното слѣдватъ „Имената за вѣченъ споменъ на житиѣ църковно-училищни благодѣтели“, Послѣ: „Имената за вѣченъ споменъ на житиѣ църковно-училищни благодѣтели“ Най-послѣ: „Имената съ помощитѣ на пожертвователитѣ, които сж благоволили при разни случаи да увѣковѣчатъ имената си съ подаряванетоъ всѣкой споредъ силитѣ си по една помощъ за църквата и училищата въ гр. Солунъ, начиная отъ 1873 год.“ Между послѣднитѣ, които сж дали по-крупни суми, се срѣщатъ: монахъ Аверки Зографски 5600 гр., Македонското Братство въ Цариградъ 4000 гр., София Хр. Златарева 5000 гр., Ив. Шавкуловъ 2500 гр., Иоанъ х. Мишевъ 5000 гр., Хр. Ганевъ, учитель убить отъ сръбски куршумъ, 2000 гр., Евлогия Георгиевъ 220,000 гр., Алекса Панчевъ 50,000 гр., сжщиятъ подарилъ 3500 гр. и др. Имената на всички дарители сж 68, а ние споменахме само ония отъ тѣхъ, които подарили повече отъ 1000 гр., другитѣ сж подарили до 1000 и по-малко.

Благодарение на горнитѣ и на мнозина други родолюбци, които туриха трайни основи на българското дѣло въ Солунъ, ние днесъ имаме тамъ три черкови (четвърта монументална ще почне да се строи тази пролѣтъ ¹⁾), двѣ гимназии — мъжка и дѣвическа, четире основни смѣсени училища и църковноучилищна община, — всичкитѣ се помѣстятъ въ собствени здания. Числото на българитѣ се увеличава отъ нови емигранти изъ вжтрѣшността на Македония. Раздѣлени сж на три махали съ отдѣлни мухтари, които се признаватъ вече официално и отъ властитѣ. Тѣй че българщината въ Солунъ, ако не търпи гонения ще, прѣдставлява културна сила, която отъ день на день ще се засилва и ще смайва пжтника съ бързия си успѣхъ и напрѣдъкъ.

Ала намъ ни прѣдстои да сторимъ още много: ние нѣмаме салонъ за разни събрания, литературни вечеринки и театрални прѣдставления, нѣмаме дѣтски градини за отдихъ и игри на дѣцата прѣзъ лѣтнитѣ горещини, които ставатъ силни въ Солунъ, нѣмаме болница, която е отъ голѣма важность за нашето културно дѣло въ Македония, нѣмаме паркъ за ботаническа градина и народни увеселения, и пр. пр.

София, 20 мартъ 1907 год.

¹⁾ Има мнѣние да се освѣти тая черкова на св. царъ Бориса (2. май) и това ще бжде най-добро: нужно е да се възкрѣси паметъта на нашитѣ просвѣтители именно въ Македония, зещото тя именно бѣше люлка на старобългарската книжнина, която отпослѣ стана и всеславянска. Не се съмняваме, че това ще се има прѣдвидъ когато трѣбва.